

Les propostes d'actuació en salut mental al districte d'Horta – Guinardó

Propostes des de la Taula de Salut Mental

Barcelona, Desembre 2018

**Ajuntament
de Barcelona**

Les visions i propostes expressades en aquest document de treball responen a les propostes de les persones participants a la Taula de Salut Mental del Districte d'Horta - Guinardó i de l'estructuració de la Secretaria Tècnica de la Taula. Per tant, no necessàriament representen a l'Ajuntament de Barcelona o al seu equip tècnic.

Spora Sinergies SCCL

<http://www.spora.ws>

1. Introducció

El document que es presenta és un document de treball fruit d'una sessió compartida amb els membres de la Taula de Salut Mental (TSM) del districte d'Horta – Guinardó, anomenat *Propostes d'actuació al districte d'Horta - Guinardó*. El seu objectiu és:

- Elaborar propostes (línies d'acció) per intervenir sobre l'estat de la situació actual de la salut mental al districte.

El que es presenta en aquest document no pretén donar solucions a tot i menys encara proposar totes les opcions de resposta possibles. El que sí que pretén és que les propostes que es recullen tinguin validesa i consens entre les persones membres de la Taula i que donin sortida a algunes de les necessitats detectades al districte.

En aquest sentit, el valor rau en el fet de poder concretar propostes relacionades amb la Salut Mental al districte de manera conjunta, articulant i creant sinergies entre els diferents membres que operen a la Taula de Salut Mental. Per tant, recull aquelles propostes d'acció sobre les quals les persones participants estan d'acord vers el seu estat en el districte.

Es dona per suposat que les propostes d'acció en Salut Mental que es podrien articular al districte d'Horta - Guinardó no s'esgoten en aquest document. Aquest informe mostra allò que ha emergit d'una sessió de treball i que s'ha consensuat de manera grupal. Així mateix, tampoc es pressuposa que les propostes plantejades siguin una sortida a les necessitats de manera perpètua i immutable, ja que la realitat és canviant i, per tant, les necessitats i les seves sortides, també ho són.

Finalment, cal senyalar que aquest informe pretén ser un punt de partida a l'hora de realitzar accions al districte per part de la Taula de Salut Mental a partir de la constitució de comissions operatives de treball.

2. Propostes d'acció en salut mental a Horta – Guinardó

A continuació, es presenten les nou propostes que la TSM d'Horta – Guinardó ha considerat adients per rebatre algunes situacions problemàtiques que viu el districte. Abans que res, es deixa constància de les competències que té la TSM a l'hora de proposar i dur a terme les actuacions, de les quals se'n deriva la necessitat primordial d'intervenir en clau de prevenció. Per tant, cal centrar les propostes en actuacions que es puguin assumir amb les competències que té la TSM.

Proposta 1. Interconsulta entre serveis.

La TSM posa de manifest l'oportunitat de fer una interconsulta entre serveis sanitaris, socials i educatius amb diverses finalitats: eliminar o reduir la duplicitat d'intervencions, evitar el desplaçament de professionals entre els diferents serveis i/o reduir urgències i hores d'intervenció, entre d'altres.

Aquesta proposta es basa en un servei existent a la Fundació Tres Turons en el qual un/a educador/a es desplaça un dia a la setmana al centre educatiu per treballar de manera conjunta. Es considera que podria ser útil i eficient multiplicar aquesta metodologia interconsulta en la que professionals de serveis més especialitzats es desplacin a serveis més generalistes.

A través del Programa Salut i Escola (PSiE) ja es realitza una acció similar tot i que el tipus de professional que es desplaça als centres docents és de l'àmbit de la infermeria. Amb aquesta proposta es busca una intervenció de tipus més social, no clínic, que no és contradictori ni es solapa amb el PSiE. Els dos tipus de serveis podrien coexistir dins un mateix centre escolar i complementar-se.

La TSM proposa aquest servei d'interconsulta en dues fases. Una primera fase implicaria només a professionals i en una segona fase es podria pensar en incloure també a usuaris/es.

Objectius de la proposta:

- Facilitar el desplaçament de professionals de forma regular entre serveis per promoure la intervenció en xarxa.
- Millorar l'ús dels recursos fent-lo més eficient (evitant duplicitats)

Indicadors generals:

- Reducció de les atencions d'urgències
- Reducció del malestar en els i les professionals
- Creació d'un mapa explicatiu per visibilitzar i identificar les duplicitats entre serveis
- Identificació de les franges horàries en les que hi hauria disponibilitat per fer una atenció compartida.

Agents clau: Els agents clau implicats en la proposta són tots aquells que intervenen amb població que manifesta tenir malestar emocional.

Objectius del Pla de Salut Mental de Barcelona relacionats amb la proposta:

- Objectiu 1.1) Promoure la salut mental, la resiliència i el benestar emocional de la població
- Objectiu 2.1) Afavorir una atenció integral i en l'entorn comunitari a les persones amb problemes de salut mental i les seves famílies.
- Objectiu 2.5) Garantir la participació activa de les persones amb problemes de salut mental en la vida cívica, cultural i lúdica de la ciutat.

Proposta 2. Grup de suport per promoure la salut mental de dones sobremedicalitzades.

La TSM detecta que al districte d'Horta – Guinardó hi ha un elevat nombre de dones, ateses pels serveis socio-sanitaris, a les que es prescriu un tractament farmacològic quan la seva problemàtica deriva d'una situació social de risc (indicadors socials de risc elevats). El problema rau, doncs, en que en comptes de treballar els factors socials que estan desencadenant la simptomatologia de malestar s'està medicalitzant a aquestes persones.

També és important tenir en compte que sovint aquestes dones arriben al CAS amb problemes greus de consum d'alcohol, de llarga evolució, que no s'havien detectat des de les ABS i, en alguns casos, tampoc des del CSMA. Es tracta, generalment, de dones de més de 40 anys, que presenten majoritàriament trastorns afectius i/o d'ansietat i que, sovint, han estat tractades amb tranquil·litzants, amb una orientació diagnòstica i un abordatge terapèutic incomplets.

Per això, des de la TSM es proposa oferir un grup de treball preventiu on es puguin abordar temes que són motiu d'angoixa per a aquestes dones en la seva quotidianitat. També es considera oportú abordar el consum d'alcohol i/o de tranquil·litzants que poden tenir aquestes dones per revertir aquesta situació.

Es considera que aquest grup de suport ha d'operar en clau preventiva, tenint en compte que el fet de poder compartir les pròpies experiències i identificar-se amb les iguals pot reduir l'angoixa, fomentant alhora la xarxa de suport informal entre elles. També es molt important senyalar que el grup de suport ha de servir per a treballar els aspectes socials que provoquen el malestar i la sobremedicalització.

Les persones encarregades de dinamitzar aquests grups preventius han de ser professionals de diferents sectors (infermeria, medicina, treball social...) que coneguin la metodologia i que coneguin l'acompanyament terapèutic.

A nivell de resultats, des de la TSM es considera que si aquestes dones tenen un espai per poder compartir els seus malestars, a llarg termini, el nombre de dones que acudeixen al CSMA es podria reduir i, a curt termini, es dona suport als centres de primària (ABS Salut).

Objectius de la proposta:

- Frenar i prevenir la medicalització i cronificació en Salut Mental de les dones del districte amb patiment psicològic.
- Crear grups de suport, guiats per professionals de Salut i altres serveis (PIAD, Serveis Socials, SARA), que permetin reduir les angoixes de les dones amb malestar psicològic.

- Fomentar també altres formes de treballar els aspectes socials que provoquen la sobremedicalització com ara la prescripció social per tal de generar xarxes socials o la promoció de l'autocura.

Indicadors generals:

- Creació d'un grup de suport/preventiu per a dones amb malestar psicològic al districte
- Reducció del nivell d'ansietat, angoixa i depressió de les dones amb malestar psicològic al districte
- Número de dones que acudeixen a un grup preventiu i deixen de consumir fàrmacs i/o substàncies d'abús.

Agents clau: Els serveis representats a la TSM més els ABS de Salut, CSMA / CAS, el PIAD i les entitats de dones del districte. Tenir en compte també els programes de l'ASPB sobre desmedicalització i promoció de l'autocura¹.

Objectiu del Pla de Salut Mental de Barcelona relacionat amb la proposta:

- Objectiu 2.2) Promoure la detecció i l'atenció precoç dels problemes de salut mental especialment en col·lectius vulnerables.

Proposta 3. Formació i prevenció en salut mental a la comunitat educativa: professorat, alumnat i famílies.

La TSM posa de manifest que cal promoure la salut mental entre tota la comunitat educativa, incloent també l'educació no-formal (associacions escoltes, clubs esportius, etc.), per tal de reduir l'estigma social relacionat amb la mateixa. En aquest cas es posa èmfasi en dos aspectes: el formatiu i el preventiu.

Pel que fa a l'aspecte formatiu, la TSM proposa fer una formació dirigida als diferents agents (professorat, famílies, monitors/es, alumnat i altres agents educatius) dels centres educatius, tant formals com no formals. Es considera que aquesta formació donarà les eines bàsiques per entendre quins són els indicadors de risc de la SM i permetrà identificar i abordar, en certa manera, el desenvolupament d'una malaltia mental o patiment psicològic en la infància i l'adolescència. De la mateixa manera, hauria de servir per apropar la malaltia mental a la comunitat educativa, aportar un coneixement més adequat de la salut mental, aconseguir un tracte menys estigmatitzant i sensibilitzar de la importància que té la pròpia salut mental en el benestar emocional

Des de l'ASPB es posa de manifest que actualment existeix una formació sobre educació emocional per a mestres de Primària, que imparteixen professionals del CatSalut². Per tant, caldria considerar el fet de tenir com a punt de partida aquesta formació existent i ampliar-la al professorat de Secundària, als monitors/es dels centres no formals, a les famílies i a l'alumnat.

També es posa sobre la taula que aquesta formació hauria d'estar inclosa en el Pla de Formació de Zona, que és un recurs de formació que ofereix el Departament d'Ensenyament

¹ <http://icscatalunyacentral.cat/2016/08/02/remeis-de-avia/>

² <http://www.aspb.cat/documents/promocio-salut-escola-primaria-eso-avaluacio-2016-2017/>

de la Generalitat de Catalunya, destinat a la millora dels centres i el professorat d'una zona educativa.

Per altra banda, i pel que fa a l'aspecte preventiu, la TSM considera que és fonamental seguir potenciant la figura social (personalitzada en professionals de l'educació social o treball social) dins dels centres educatius de Secundària perquè realitzin, entre d'altres, tasques preventives en salut mental. Aquesta figura s'ha introduït als centres educatius com una prova pilot en el marc dels Plans de Barri i seria adient mantenir-la quan aquests ja no existeixin, ja que la tasca que estan fent es considera de molt valor.

La manera que la TSM pensa que pot potenciar aquesta figura és a partir de reconèixer la seva tasca així com demanar públicament i per escrit que s'ampliï el seu servei a més centres (no només en els que estan en el Pla de Barris) i donar-li contingut.

Objectius de la proposta:

- Fer formació en l'àmbit educatiu dins els programes de formació reglada sobre la Salut Mental
- Donar a conèixer la SM i les dificultats associades a aquestes malalties (aprenentatges, relacions socials) mitjançant tallers i/o xerrades.
- Donar a conèixer el calendari de les xerrades als serveis del districte
- Potenciar la figura social (educadors/es o integradors/es socials) en els centres educatius per tal de promoure tasques preventives en clau de Salut Mental

Indicadors generals:

- Donar format i contingut a la formació de SM dirigida a la comunitat educativa, tenint en compte les especificitats dels diferents agents (professorat, alumnes, famílies, monitors/es, etc.)
- Coordinació entre els agents per poder oferir les xerrades
- Escriure un text per elevar-lo a la Taula de ciutat on es deixi constància de la necessitat de mantenir i potenciar la figura social als centres educatius.

Agents clau: Els agents clau implicats són els agents educatius, els de Serveis Socials, de la Salut Mental, les associacions de familiars i afectats, professionals de l'ASPB i l'associació ACFAMES i AFAMMCA.

Objectiu del Pla de Salut Mental de Barcelona relacionat amb la proposta:

- Objectiu 3.1) Promoure i defensar els drets i la igualtat d'oportunitats i lluitar contra la discriminació de les persones amb problemes de salut mental.

Proposta 4. Desenvolupar el programa PSI en l'àmbit infanto-juvenil.

La TSM d'Horta – Guinardó formula una proposta relacionada amb el programa PSI (Programa de Seguiment Individualitzat). Aquest programa està pensat per donar suport a les persones amb un trastorn mental sever que, per la durada o per la gravetat del mateix, tenen dificultats per vincular-se a tractaments, per sostenir una relació productiva amb la família i el seu entorn o per crear un projecte de vida.

Els membres de la TSM consideren que aquest programa és molt positiu, essent de gran ajuda per millorar i reforçar l'autonomia de la persona.

Ara bé, és un programa que només està dirigit a l'edat adulta i, per tant, la proposta es centra en poder promoure i desenvolupar aquest mateix programa a l'etapa infanto-juvenil. En aquest cas, caldria implicar als recursos del territori que tenen programes dirigits a infants i joves per tal de poder articular i coordinar casos complexos a partir del programa PSI – Infanto-juvenil. Aquest treball en xarxa porta, de manera indirecta, a parlar d'un/a referent de cas, que hauria de vehicular i centralitzar tota la informació del cas així com facilitar el vincle entre l'adolescència i l'edat adulta, en cas que sigui necessari.

Un altre projecte que podria servir com a referent per a desenvolupar aquesta proposta és el Projecte AMBIT (projecte pilot que es du a terme en la Fundació Vidal i Barraquer de Badalona) ja que es tracta d'un programa que treballa a partir de la necessitat que es detecta en els i les joves.

Objectius de la proposta:

- Crear un sistema de coordinació a partir d'un/a referent de cas.
- Definir referents de cas i a partir d'aquests centralitzar tota la informació pertinent
- Potenciar la vinculació dels infants i joves als recursos del territori (sanitaris, comunitaris, sociolaborals,...)
- Facilitar un vincle estable en l'acompanyament durant l'adolescència i la vida adulta
- Facilitar la detecció de situacions familiars disfuncionals que requereixin una activació de diversos recursos

Indicadors generals:

- Presentar el programa a tots els serveis.
- Justificar a través d'un document la importància del PSI en l'etapa infanto-juvenil.
- Establiment d'una xarxa/plataforma de coordinació entre tots els agents implicats.
- Establiment de criteris per definir la referència d'un cas.

Agents clau: CSMIJ, CSMA, CAS, Centres educatius i serveis comunitaris, hospital de dia adolescents

Objectius del Pla de Salut Mental de Barcelona relacionats amb la proposta:

- Objectiu 1.1) Promoure la salut mental, la resiliència i el benestar emocional de la població
- Objectiu 2.1) Afavorir una atenció integral i en l'entorn comunitari a les persones amb problemes de salut mental i les seves famílies.

Proposta 5. Conèixer la salut emocional de la població adolescent del districte.

La TSM detecta que a Horta – Guinardó hi ha una desinformació sobre l'estat emocional dels i les adolescents del districte. Es fa molt èmfasi en la salut física però es detecta una mancança pel que fa a la promoció de la salut emocional.

Relacionat amb aquesta desinformació, l'ASPB ha publicat recentment un informe a partir de les dades de l'enquesta FRESC³ – Enquesta Factors de Risc a l'Escola – que mostra els determinants de la salut dels adolescents de la ciutat, relacionats amb les conductes de risc i, en conseqüència, també dels del districte. Entre aquests determinants de la salut s'inclou la salut emocional.

Per aquest motiu, des de la TSM es proposa conèixer, estudiar i valorar els principals resultats aportats per aquesta enquesta, relacionats amb la salut emocional dels i les adolescents. A partir d'aquests, concretar i prioritzar propostes d'actuació adaptades a les necessitats del territori, si s'escau.

Objectiu de la proposta:

- Revisar les dades de l'enquesta FRESC de l'ASPB i valorar-la en funció dels aspectes relacionats amb la SM.
- Plantejar i articular propostes d'acció concretes, adients a les necessitats actuals que ja estan definits a l'informe de l'ASPB.
- Detectar millor mancances de l'àmbit més emocional dels adolescents i joves per adaptar millor les intervencions preventives i/o terapèutiques si ho precisen.

Indicadors generals:

- Número de respostes enfocades de l'enquesta relacionades amb la salut emocional i, per tant, amb la Salut Mental
- Nombre de respostes enfocades a prevenir possibles situacions d'alt risc, adaptades al territori
- Establiment de criteris de prioritització per dur a terme una actuació

Agents clau: ASPB, INS, CSMIJ, ABS, Escoles de primària

Objectius del Pla de Salut Mental de Barcelona relacionats amb la proposta:

No es descriuen

³ <http://www.aspb.cat/documents/informe-fresc-30-maig-2017/>

http://www.aspb.cat/wp-content/uploads/2018/11/Informe-Salut-2017_18110615.pdf

Proposta 6. Promoció d'espais de trobada comunitaris per a infants i joves.

Aquesta proposta està relacionada amb la percepció de falta d'espais de trobada comunitaris, sense etiquetes, per a infants i joves del districte, especialment pels infants i joves que viuen en habitatges amb una manca d'estructura bàsica per poder realitzar els deures escolars o poder jugar. En aquest sentit, es detecta que la oferta pública d'espais disponibles per realitzar aquests tasques és qüestionable, especialment perquè es considera que no es té molt en compte la diferència de realitats en els barris del districte. Per exemple, la zona alta del districte necessitaria més espais perquè geogràficament es fa difícil el desplaçament d'un lloc a un altre.

Per això, la TSM proposa, en primer lloc, poder mapejar quins són els espais físics que disposa el districte en funció de diferents eixos com l'àmbit (oci, reforç escolar, etc.), l'horari d'atenció, la franja d'edat (infància, adolescència, joventut, etc.) o el territori (cada barri). A partir d'aquí també es proposa fer un banc de recursos per visibilitzar les places disponibles per cada espai físic mapejat en el moment actual.

Aquesta informació ordenada permetrà detectar, per una banda, quines són les mancances reals que té el districte i, per altra banda, quines són les places disponibles al districte. També permetrà facilitar que tots els serveis siguin coneixedors d'aquests equipaments, de les seves característiques i de la disponibilitat que hi ha en cada moment per tal de facilitar la informació a les famílies.

Objectiu de la proposta:

- Posar ordre en el coneixement de quins equipaments té el districte per atendre a infants i joves que viuen en habitatges amb pobresa estructural.
- Visibilitzar la realitat del territori potencial, el que ja existeix i promoure la creació de les mancances mínimes necessàries.
- Fer i compartir un mapa de recursos al districte
- Disposar d'espais comunitaris principalment en casos de falta d'estructura al domicili

Indicadors generals:

- Realització del mapa de recursos
- Presentar i informar del mapa de recursos
- Escriure un document que expliqui i justifiqui les mancances del territori en equipaments comunitaris per a infants i joves

Agents clau: Tots els agents comunitaris del districte

Objectius del Pla de Salut Mental de Barcelona relacionats amb la proposta:

No es descriuen

Proposta 7. Treballar per a la millora de la salut mental en la població de gent gran del districte.

Aquesta proposta sorgeix en la quarta sessió de la Taula de Salut Mental, motivada per la constatació que cap de les anteriors propostes està dirigida a la gent gran, tot i ser un sector de la població que pateix múltiples malestars relacionats amb la salut mental.

Es tracta, per tant, d'una proposta que no està desenvolupada i que es desenvoluparà en la comissió que treballa que es creï posteriorment per a dur-la a terme.

Es fa constar, de totes maneres, que en el districte hi ha molts casos de gent gran en situació d'aïllament i/o soledat no volguda. També és un població en la que hi ha sovint sobremedicalització i abús de substàncies.

Les oportunitats del districte que poden servir per a desenvolupar la proposta és que ja existeixen diagnòstics sobre salut mental i gent gran així com alguns projectes que realitzen accions destinades a reduir l'aïllament (com ara Radars o Vincles).